

คัสตราวุธที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา

Weapons that appear in Buddhist scriptures

พระเมธี กณจนวิโส (พรมแก้ว)

Phrametee Kancanavangso (Promkaew)

โรงเรียนสันป่าตองศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

Sanpatong Suksa School, Chiang Mai Province

Email: Kancanavangso@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับคัสตราวุธที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า อาวุธ หมายถึงเครื่องมือประหารทำลาย เบียดเบียนชีวิต เป็นต้น แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) คัสตราวุธ คือ ดาบ ลูกศร ดาบ หอก ไม้ ปืน เป็นต้น เพื่อนำมาทำร้าย ป้องกัน ต่อสู้ ประหาร หรือแม้แต่ว่าสิ่งของต่างที่สามารถนำมาทำร้าย ทำให้บาดเจ็บหรือตายได้ ถือเป็นอาวุธเช่นเดียวกัน และ 2) ธรรมาวุธ คือ อาวุธอันเป็นลักษณะของธรรมะ ใช้สำหรับประหารทำลายอกุศลกรรม ได้แก่ 1) สุตาวุธ อาวุธคือสุตตะ 2) ปวิเวกาวุธ อาวุธคือวิเวก และ 3) ปัญญาวุธ อาวุธคือปัญญา

คำสำคัญ: อาวุธ, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article aims to study the weapons that appear in Buddhist scriptures. The results of the study found that weapons refer to tools used to kill, destroy, and harm lives, etc. They can be divided into 2 types: 1) Weapons, namely swords, arrows, swords, spears, sticks, guns, etc., which are used to harm, protect, fight, execute, or even objects that can be used to harm, injure or kill are also considered weapons. 2) Dharmavudh, which are weapons that are characteristics of Dharma, used to kill and destroy evil karma, namely: 1) Sutavudh, the weapon is Suta, 2) Paviwekavudh, the weapon is solitude, and 3) Panyavudh, the weapon is wisdom.

Keywords: Weapons, Buddhism

บทนำ

คัสตราวุธบางที่เขียนเป็นศาสตราวุธ โดยทั่วไปหมายถึงเครื่องมือประหัตประหารชีวิต ในพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เอาชนะผู้ที่คัสตราวุธด้วยมือเปล่า ดังกรณีที่ทรงปราบพระองคุลิมาลเถระ (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 13 ข้อ 347 : 423-424) นักปราชญ์รุ่นต่อมาเรียกสิ่งที่พระพุทธเจ้าใช้ปราบพระองคุลิมาลว่า ธรรมอาวุธ คืออาวุธทางธรรม หรือกรณีที่ทรงทรมานชังนาฬาคีรีด้วยการแผ่เมตตาจิต จนทำให้ชังนั้นสงบประงับชังนาฬาคีรีได้สัมผัสพระเมตตาจิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ลดวงลงแล้วเข้าไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้ยืนอยู่ตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงชนะชังที่กำลังตกมันด้วยพระเมตตาอันหาประมาณมิได้ โดยมีต้องใช้อาวุธใดใดเลย ดังมีคาถาสรรเสริญว่า “คนพวกหนึ่งยอมฝึกชังและม้าด้วยใช้ท่อนไม้บ้าง ใช้ขอบ้าง ใช้แส้บ้าง สมเด็จพระพุทธเจ้าผู้แสวงพระคุณใหญ่ทรงทรมานชัง โดยมีต้องใช้ท่อนไม้ มิต้องใช้คัสตรา” (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 7 ข้อ 2 : 299) “คนบางพวกฝึกด้วยท่อนไม้ด้วยขอและด้วยแส้ทั้งหลาย พระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทรงฝึกผู้ประเสริฐ มิใช่ด้วยอาชญา มิใช่ด้วยคัสตรา” (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 5 ข้อ 1 : 330) พระพุทธเจ้าทรงยกย่องอาวุธทางปัญญา และทรงปฏิเสธอาวุธสำหรับการประหัตประหารกัน การสัมปหารกันด้วยอาวุธไม่พึงดีเลย จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาสนับสนุนแนวทางการวางอาวุธ เนื่องจากอาวุธเป็นกำลังของเหล่าพวกโจร การวางอาวุธจึงเป็นแนวทางแห่งสันติสุขและความอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เรื่องราวเกี่ยวกับอาวุธที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกจึงเป็นไปแนวทางที่เป็นลักษณะข้อห้ามและเครื่องมือสำหรับสอนธรรมในเชิงอุปมาอุปไมย และพยายามเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของธรรมอาวุธ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ สามารถเอาชนะกิเลสและความชั่วร้ายทั้งหลายได้

เนื้อหา

1. ความหมายของคัสตราวุธ

คัสตราวุธ อ่านว่า สัตตราวุธ มาจากคำภาษาสันสกฤตว่า ศสฺตร (อ่านว่า สัต-ตระ) แปลว่า เครื่องฟันแทง ภาษาบาลีเป็น “สตถ” (สัต-ถะ) รากศัพท์มาจาก สส (ธาคู = เบียดเบียน) + ถ ปัจจัย, แปลง ส ที่ (ส)-ส เป็น ต : สส + ถ = สสถ แปลงเป็น สตถ แปลตามศัพท์ว่า “วัตถุเป็นเครื่องเบียดเบียนสัตว์” กับคำว่า อาวุธ บาลีอ่านว่า อา-วุ-ทะ รากศัพท์มาจาก อา (คำอุปสรรค = ทัว, ยิ่ง, กลับความ) + ยุธ (ธาคู = รบ, ต่อสู้) + อ ปัจจัย แปลง ย เป็น ว (ยุธ > วุธ) : อา + ยุธ = อายุธ + อ = อาวุธ สูตรแสดงความหมายของศัพท์ว่า “อาทาย ยุชฌนเต ยนติ อาวุธ” (อาทายะ ยุชฌันเต ยันติ อาวุธัง) แปลว่า “คนทั้งหลายถือเอาสิ่งใดไปรบกัน สิ่งนั้นชื่อว่า อาวุธ” ดังนั้น “อาวุธ” จึงแปลตามศัพท์ว่า “สิ่งที่คนถือเอาไปรบกัน” เมื่อรวมทั้ง 2 ศัพท์ เข้าด้วยเป็นสำรับ คำว่า คัสตราวุธ จึงหมายถึงของมีคม เครื่องฟันแทง และอาวุธต่างๆ ที่ใช้ในการล่า ประหาร ทำร้ายร่างกาย ป้องกัน หรือต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม เช่น มีด ดาบ หอก ง้าว ธนู คำว่า คัสตราวุธ ใช้ในวรรณคดี เช่น คัสตราวุธอรินทร์ ฤๅถูก

องค์เอย และอาจใช้เป็นคำราชาศัพท์ว่า ราชศัสตราวุธส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า ศัสตรา หมายถึง ของมีคมเป็นเครื่องฟันแทง, อาวุธต่างๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 1046)

สำนักงานราชบัณฑิตยสภาให้ความหมายของคำว่า อาวุธ หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการทำร้าย ทำลาย ป้องกัน ต่อสู้ หรือฆ่า เช่น ก้อนหิน ไม้ค้อน แผลก มีด ปืน ระเบิด เป็นต้น ส่วนคำว่าศัสตราวุธ มาจากคำภาษาสันสกฤตว่า ศสฺตร (สัด-ตระ) แปลว่า เครื่องฟันแทง กับคำว่าอาวุธ ศัสตราวุธ จึงหมายถึงของมีคม เครื่องฟันแทง และอาวุธต่าง ๆ ที่ใช้ในการล่า ประหาร ทำร้ายร่างกาย ป้องกัน หรือต่อสู้ กับฝ่ายตรงข้าม เช่น มีด ดาบ หอก ง้าว ธนู และศัสตราวุธ ใช้ในวรรณคดี เช่น ศัสตราวุธ อรินทร์ ฤกฏ องค์เอย และอาจใช้เป็นคำราชาศัพท์ว่า ราชศัสตราวุธ อาวุธ หมายความว่ารวมถึงสิ่งซึ่งไม่เป็นอาวุธโดยสภาพ แต่ซึ่งได้ใช้หรือเจตนาจะใช้ประทุษร้ายร่างกายถึงอันตรายสาหัสอย่างอาวุธ

2. ประเภทของศัสตราวุธ

2.1 ศัสตราวุธ ประกอบด้วย 2 คำ คือ ศัสตราและอาวุธ ดังกล่าวข้างต้น ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงคำทั้งสองไว้ในความหมายที่ใกล้เคียงกัน แต่เพื่อประสงค์จำแนกให้เห็นประเภทชัดเจน สามารถจำแนกประเภทได้ ดังนี้

(1) ศัสตรา ได้แก่ บรรดาเครื่องประหารที่มีคมชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นเครื่องสำหรับฟันหรือแทง เช่น หอก ดาบ ธนู ขอ ง้าว เป็นต้น และพึงทราบไว้ว่า สงเคราะห์ ไม้ค้อน ก้อนหิน ยาพิษและเชือก เข้าเป็นศัสตราด้วย เพราะเป็นเครื่องผลาญชีวิตให้พินาศ (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 1 ข้อ 2 : 188) ตามนัยของอรรถกถานี้ ศัสตรา จึงหมายถึงเครื่องมือทำลายชีวิตทุกอย่าง ไม่จำเพาะแต่เป็นอาวุธเท่านั้น อาจจะเป็นสิ่งของทั่วไปที่สามารถทำร้ายด้วยวิธีการต่างๆ นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายอีกว่า ศัสตรา ได้แก่ วัตถุเครื่องประหารมีคมข้างเดียว มีคมสองข้าง

(2) อาวุธ ได้แก่ อาวุธมีอาทิตยอย่างนั้น คือ ดาบ ลูกศร หรือหอก เดิมนั้นหมายถึงเครื่องมือที่ใช้ในการทำร้าย ทำลายป้องกัน ต่อสู้ หรือฆ่า เช่น ไม้ตะพด ปืน ไม้ค้อน แผลก กระบอง ของไม่มีคมทั้งหลายที่ใช้สำหรับต่อสู้ ส่วนในสมันตปสาทิกาอธิบายความในเสขียกัณฑ์ อาวุธปาณิสกขาบทว่า อาวุธ ได้แก่ ปืน และเกาทัณฑ์ ธนูแม้ทุกชนิด พร้อมด้วยลูกศรชนิดแปลกๆ ก็พึงทราบว่าเป็นอาวุธ

อนึ่ง ในสัทธัมมปชโชติกา ได้กล่าวถึง ศัสตราไว้ 3 ประเภท คือ ศัสตราทางกาย ศัสตราทางวาจา และศัสตราทางใจ โดยอธิบายเพิ่มเติมว่า กายทุจริต 3 เป็นศัสตราทางกาย วาจาทุจริต 4 เป็นศัสตราทางวาจา และมโนทุจริต 3 เป็นศัสตราทางใจ (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 5 ข้อ 1 : 680)

โดยรวมแล้วศัสตราวุธเป็นอาวุธประเภทหนึ่งที่มีประสงค์ต่อการทำร้ายร่างกาย ให้บาดเจ็บล้มตาย อาวุธประเภทนี้เป็นเครื่องมือสำหรับประหารประหาร รวมเอาสิ่งต่างๆ ที่ใช้เพื่อการประหารประหารเป็นอาวุธด้วย แม้โดยสภาพจะไม่ใช่อาวุธก็ตาม เช่น เชือก ปกติมีไว้สำหรับรัดสิ่งของ แต่เมื่อทำมารัดคอฆ่าคนก็ถือว่าเป็นอาวุธด้วยเช่นกัน แต่หากรวมความในอรรถกถาดังกล่าวจะมี

ความหมายครอบคลุมไปถึงการกระทำที่เป็นทุจริตทั้งกาย วาจาและใจไว้ด้วย นั่นเพราะหมายเอาผลกระทบที่เกิดจากทุจริตทั้ง 3 นั้นที่จะก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบตามมาเหมือนกับการถูกศัสตราทำร้าย

2.2 ธรรมาวุธ หมายถึง อาวุธที่ลักษณะเนื้อหาเป็นธรรมะ เหตุที่เรียกว่าธรรมาวุธนั้น เนื่องจากอาวุธหมายถึงเครื่องประหารชีวิต สำหรับในทางธรรมนั้นการประหารชีวิตจะหมายถึงการทำลายอกุศลกรรมต่างๆ ดังปรากฏพบว่า อริยสาวกผู้มีสุตะเหมือนอาวุธย่อมละอกุศล เจริญกุศล ละธรรมที่มีโทษ เจริญธรรมที่ไม่มีโทษบริหารตนให้บริสุทธิ์ (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 23 ข้อ 67 : 137) เป็นต้น ในพระไตรปิฎกได้แสดงอาวุธทางธรรมไว้ในหมวด อาวุธ 3 ประกอบด้วย (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 11 ข้อ 305 : 271)

(1) สุตาวุธ อาวุธคือสุตะ สุตะในที่นี้ได้แก่พระพุทธพจน์

(2) ปวิเวกาอาวุธ อาวุธคือปวิเวก ปวิเวกในที่นี้ได้แก่ความวิเวก ความสงัด มี 3 ประการ คือ กายวิเวก จิตตวิเวก และอุปวิเวก

(3) ปัญญาอาวุธ อาวุธคือปัญญา ปัญญาในที่นี้ ได้แก่ ปัญญาทั้งที่เป็นระดับโลกิยะและระดับโลกุตตระ ปัญญาเป็นดั่งศัสตรา เพราะอรรถว่า ตัดกิเลส จึงชื่อว่า ปัญญาตั้งศาสตรา

คำว่า ปัญญาอาวุธนั้นพระเตลูกาณีได้กล่าวยกย่องพระพุทธเจ้าว่า “พระศาสดาทรงมีพระปัญญาเป็นอาวุธ” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 26 ข้อ 763 : 467) “เพราะข้าศึกทั้งปวงกล่าวคือ ราคะ เป็นต้น ทรงกำจัดแล้วด้วยศัสตรา คือ ปัญญา ฉะนั้นจึงทรงพระนามว่า อรหันต์” เป็นที่พึ่งสำหรับผู้มีภัยกำลังแสวงหาฝั่งคือพระนิพพาน อีกบทหนึ่งว่า “แม้พระปัจเจกพุทธเจ้าก็มีปัญญาเป็นกำลัง คือ มีปัญญาเป็นอาวุธ” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 30 ข้อ 158 : 496) นอกจากนั้นคำว่าปัญญาอาวุธยังมีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่ง เช่น “ร่างกายนี้เปรียบเหมือนหม้อดินควรป้องกัน จิตนี้ เหมือนป้องกันพระนครแล้วใช้อาวุธคือปัญญารับกับมาร” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 25 ข้อ 40 : 38) และ “ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลกไม่สามารถเอาชนะเสนาของท่านนั้นได้ แต่เราจะใช้ปัญญาเป็นอาวุธทำลายเสนาท่านนั้นให้พินาศเหมือนคนใช้ก้อนหินทุบภาชนะดินทั้งที่ยังไม่ได้เผาและที่เผาแล้วให้แตกไป ฉะนั้น” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 25 ข้อ 446 : 600) เป็นต้น

3. อาวุธที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

สำหรับพระไตรปิฎกนั้นเป็นการประมวลหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 3 ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่า เนื้อความที่เกี่ยวกับอาวุธนั้นปรากฏเฉพาะ 2 ปิฎกเท่านั้น คือ พระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

พระวินัยได้กล่าวถึงอาวุธไว้ในส่วนที่เป็นข้อห้ามสำหรับพระภิกษุ ส่วนสำคัญอยู่ในสิกขาบทที่ 3 แห่งปาราชิกและมีปรากฏจำนวนมากในหมวดเสขียวัตถ์ ดังนี้ ในตติยปาราชิก มีพระปฐมบัญญัติ

เกี่ยวกับการฆ่ามนุษย์หรือความจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิตไว้ว่า “ก็ ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ สิกขาบทนี้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้แก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 1 ข้อ 167 : 139) ต่อมาได้มีการเพิ่มอนุบัญญัติ ความว่า อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น กล่าวพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตายว่า “ท่านผู้เจริญ จะมีชีวิตอย่างลำบากยากเข็ญนี้ไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่าดังนี้” เธอมีจิตใจอย่างนี้ มีดำริในใจอย่างนี้ กล่าวพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อความตายโดยประการต่าง ๆ แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 1 ข้อ 171 : 140) ในสิกขาบทวิภังค์ ได้อธิบายคำว่า ศีลตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น ได้แก่ แสงหาดาบ หอก ฉมวก หลาว ค้อน หิน มีด ยาพิษ หรือเชือก นอกจากนั้นยังได้แสดงอุบายที่เกี่ยวกับศีลตราเพื่อพรากกายจากชีวิตอีกว่า “ภิกษุวางศีลตราไว้ในที่พึง หรือทายาพิษ ทำให้ชำรุด หรือวางไว้ที่ริมบ่อ เหวหรือที่ลาดชันด้วยหมายใจว่า จะมีผู้ตกลงไปตายด้วยวิธีนี้ต้องอาบัติทุกกฏ มีผู้ได้รับทุกขเวทนา เพราะต้องศีลตรา ถูกยาพิษหรือตกลงไปต้องอาบัติถุลลัจจัย เขาตาย ต้องอาบัติปาราชิก” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 1 ข้อ 177 : 147)

ในเสขยิกัณฑ์ สรรุสุกัณฑ์ สิกขาบทที่ 9 ความว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พวกภิกษุฉัพคคีย์แสดงธรรมแก่คนถือศีลตรา บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุฉัพคคีย์จึงแสดงธรรมแก่คนถือศีลตรา” ครั้นภิกษุทั้งหลายตำหนิพวกภิกษุฉัพคคีย์โดยประการต่างๆ แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ จากนั้นจึงทรงมีพระบัญญัติว่า “พึงทำความสำเหนียกว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้ถือศีลตรา” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 2 ข้อ 636 : 715) สิกขาบทวิภังค์ ได้อธิบายคำว่า ศีลตรา ได้แก่ เครื่องประหารมีคมข้างเดียว มีคม 2 ข้าง ภิกษุไม่พึงแสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้ถือศีลตรา ภิกษุใดไม่เอื้อเพื่อ แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้ถือศีลตรา ต้องอาบัติทุกกฏในเสขยิกัณฑ์ สรรุสุวรรค สิกขาบทที่ 10 ความว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พวกภิกษุฉัพคคีย์แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้ถืออาวูฐ บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุฉัพคคีย์จึงแสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ถืออาวูฐเล่า” ครั้นภิกษุทั้งหลายตำหนิพวกภิกษุฉัพคคีย์โดยประการต่างๆ แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ จากนั้นจึงทรงมีพระบัญญัติว่า “พึงทำความสำเหนียกว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้ถืออาวูฐ” สิกขาบทวิภังค์ ได้แสดงเพิ่มเติมว่า ภิกษุไม่พึงแสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้ถืออาวูฐ ภิกษุใดไม่เอื้อเพื่อ แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้ถืออาวูฐ ต้องอาบัติทุกกฏ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสิกขาบทที่ 9 และสิกขาบทที่ 10 แห่งสรรุสุกัณฑ์ ได้แยกศีลตรากับอาวูฐออกจากกันไว้ต่างสิกขาบท ผู้วิจัยเห็นว่า

คงเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนและทรงเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของเรื่องนี้จึงแยกกล่าวไว้ต่างลักษณะ
 ในคัมภีร์ปรีวาร ได้แสดงถึงอัมมเทศนาสมุฏฐาน ความว่า พระตถาคตเจ้าจะไม่แสดงพระสัทธรรมแก่
 คนที่กัณธม ผู้ถือไม้พลอง ผู้ถือคัสตรา ผู้ถืออาวุธ ผู้สวมเชียงเท้า ผู้สวมรองเท้า ผู้อยู่ในยานพาหนะ ผู้
 อยู่บนที่นอน ผู้นั่งรัดเข่า และผู้โพกศีรษะ (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 8 ข้อ 267 : 359) แสดง
 ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับผู้ที่ยังธรรมเป็นอย่างมาก หากอยู่ในความไม่ปลอดภัย
 หรือในภาวะที่ไม่เหมาะสมจะไม่ทรงแสดงธรรมนอกจากนั้น ในจุฬารก กัมมขันธกะ ปัพพชานิยมกรรม
 ได้กล่าวถึง ความประพฤติน่าติของภิกษุหลายประการ มีการฉ้อโกงอาหารในเวลาวิกาล ตีมน้ำเมา ทัด
 ดอกไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการเล่นที่ไม่เหมาะสม คือ ยิงธนู หัดเพลงอาวุธ ซึ่งถือว่าเป็น
 เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เป็นความผิดพระวินัยฐานทุกกฎ ดังพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
 ไม่พึงประพฤติไม่เหมาะสม รูปใดประพฤติ ต้องอาบัติทุกกฎ” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 6
 ข้อ 293 : 80) เมื่อทรงตำหนิภิกษุที่กระทำผิดนี้แล้ว ทรงรับสั่งให้ลงปัพพชานิยมกรรมด้วยญัตติตุฎถ
 รมวาจา

อาวุธที่มีปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก พบในพรหมชาลสูตร ที่ขนิกาย สีลขันธวรรค
 พระพุทธเจ้าได้แสดงถึงการเลี้ยงชีพที่ไม่ทรงสรรเสริญ คือการเลี้ยงชีพด้วยเดรัจฉานวิชา มีการทำน
 ทายทักเป็นต้น ได้มีการกล่าวถึงการทำนาลักษณะของผ้า คัสตรา ดาบ ศร ธนู และอาวุธต่างๆ รวม
 ไว้ด้วย ดังความว่า พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาเช่นที่สมณ
 พราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉ้อโกงอาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา
 อย่างนี้ คือ ทำนาลักษณะแก้วมณี ลักษณะไม้พลอง ลักษณะผ้า ลักษณะคัสตรา ลักษณะดาบ
 ลักษณะศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ ลักษณะสตรี ลักษณะบุรุษ ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง
 ลักษณะทาสชาย ลักษณะทาสหญิง ลักษณะช้าง ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสุภะ
 ลักษณะโคสามัญ ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะเหี้ย ลักษณะ
 ตุ่มหู ลักษณะเต่า ลักษณะมฤค ในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกั พระพุทธเจ้าได้เปรียบเทียบบรรพชาของ
 ภิกษุไว้ว่าเหมือนกับอาวุธที่ชื่อว่า มตชะ ซึ่งเป็นอาวุธที่ทำจากผงตะไบเหล็กกล้าซึ่งช่างเหล็กคลุกเนื้อ
 ให้นกกระเรียนกินแล้วถ่ายไม่ได้ตายเองหรือฆ่าให้ตายแล้วนำผงนั้นมาล้างน้ำ คลุกเนื้อให้นกกระเรียน
 อื่นๆ กินอีกทำอย่างนี้จนครบ 7 ครั้ง ชื่อว่ามตชะ เพราะเกิดจากนกที่ตายแล้ว อาวุธนั้นเป็นอาวุธ
 คมกล้ายิ่งนัก พระองค์ทรงเปรียบเทียบไว้ว่าภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมีภิกษุมา มาก ยังละภิกษุมาไม่ได้ มีจิต
 พยาบาท ยังละพยาบาทไม่ได้ เป็นผู้มักโกรธ ยังละความมักโกรธไม่ได้ มีความผูกโกรธ ยังละความผูก
 โกรธไม่ได้ มีความลบลู่ ยังละความลบลู่ไม่ได้ มีความตีเสมอ ยังละความตีเสมอไม่ได้ มีความริษยา
 ยังละความริษยาไม่ได้มีความตระหนี่ ยังละความตระหนี่ไม่ได้ มีความโอ้อวด ยังละความโอ้อวดไม่ได้
 มีมารยาต์ยังละมารยาต์ไม่ได้ มีความปรารถนาที่เป็นบาป ยังละความปรารถนาที่เป็นบาปไม่ได้ มี
 ความเห็นผิด ยังละความเห็นผิดไม่ได้เพราะยังละกิเลสที่เป็นมลทินของสมณะ เป็นโทษของสมณะ

เป็นจุดน้ำฝนของสมณะ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดในอบาย และมีวิบากที่จะพึงเสวยในทุกคติเหล่านี้ไม่ได้เราจึงกล่าวว่า ‘ภิกษุผู้นั้นเป็นผู้ไม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่สมควรแก่สมณะ’ ภิกษุทั้งหลาย อุบมาเหมือนอาวุธที่ชื่อมะตะชะ มีคม 2 ข้าง ทั้งซุบและลับดีแล้ว สอดไว้ในฝัก แม้นินใด เรากล่าวว่าบรรพชาของภิกษุนี้ก็มีอุปมาฉันนั้น (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 12 ข้อ 436 : 464)

ในสังยุตตนิกาย มหาวรรค ได้กล่าวถึง อาวุธในทางธรรมประกอบด้วยความไม่เบียดเบียน และมีวิเวกเป็นอาวุธ ดังความในชาณุสโสนิพราหมณสูตรว่า “กุลบุตรใดมีความไม่พยาบาท มีความไม่เบียดเบียนและมีวิเวกเป็นอาวุธมีความอดทนเป็นเกราะหนั กุลบุตรนั้นย่อมประพฤติเพื่อความเกษมจากโยคะ” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 19 ข้อ 4 : 8) ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ได้แสดงถึงเรื่องอาวุธไว้ในวณิชาสูตร สูตรว่าด้วยการค้าขายที่อุบาสกไม่ควรประกอบ เพราะเป็นการประกอบอาชีพทุจริต และเป็นอาชีพซื้อขายต้องห้ามทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาพึงเว้นจากการค้าขายไม่ชอบธรรม 5 ประการ ดังนี้ (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 22 ข้อ 177 : 259)

(1) ค้าขายคัสตราวุธ หมายถึง การค้าขายเครื่องประหารต่างๆ เช่น คัสตรา อาวุธ หอก ดาบ มีด ปืน ระเบิด และเครื่องดักจับสัตว์ ส่วนในอรรถกถาได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การค้าขายคัสตราวุธ หมายถึงการให้สร้างอาวุธแล้วขายอาวุธนั้น

(2) ค้าขายสัตว์ หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ขายคนโดยการบังคับใช้งานหรือทำงานเยี่ยง ทาส และบังคับหญิงหรือชายให้ค้าประเวณี

(3) ค้าขายเนื้อสัตว์ หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ต่างๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา เพื่อขายให้เขามาเอาเนื้อมาเป็นอาหาร

(4) ค้าขายของมีนเมา หมายถึง การค้าขายสิ่งเสพติดทำให้มีนเมาต่างๆ เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ กระแช่ ยาบ้า กัญชา เฮโรอีน และสิ่งเสพติดต่าง ๆ

(5) ค้าขายยาพิษ หมายถึง การค้าขายวัตถุมีพิษต่างๆ เช่น ยาพิษ ยาเบื่อ สารพิษ และอุปกรณ์สำหรับทำลายชีวิตสัตว์และแมลงต่างๆ

ส่วนสาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามค้าขายอาวุธเพราะว่า การค้าขายอาวุธเป็นเหตุให้ทำความผิดก่อโทษแก่ผู้อื่น เช่น การนำอาวุธไปทำร้ายร่างกายหรือฆ่าผู้อื่น ผู้ที่ค้าขายย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการฆ่านั้นด้วย ในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต มหาวรรค นครปมสูตร ว่าด้วยธรรมเปรียบด้วยเครื่องป้องกันนคร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในกาลใด ปัจจุบันนคร(เมืองชายแดน)ของพระราชาเป็นนครที่ป้องกันไว้ดีด้วยเครื่องป้องกันนคร 7 ประการ และได้อาหาร 4 อย่างตามความปรารถนา ได้โดยไม่มียาก ได้โดยไม่ลำบาก ในกาลนั้น เราจึงเรียกปัจจุบันนครของพระราชาชื่อว่า ศัตรูหมู่ปัจจามิตรภายนอกทำอะไรไม่ได้ 1 ใน 7 ประการนั้นคือ “ปัจจุบันนครของพระราชามีการสะสมอาวุธไว้มาก ทั้งที่เป็นอาวุธแหลมยาวและอาวุธมีคม ปัจจุบันนครของพระราชาชื่อว่าป้องกันดีเพื่อคุ้มกันภัยภายในและ

ป้องกันอันตรายภายนอก” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 23 ข้อ 67 : 136) ในทำนองเดียวกัน ในกาลใด อริยสาวกประกอบด้วยศีลธรรม 7 ประการ และได้มาน 4 ประการ อันมีในจิตยิ่งซึ่งเป็น เครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ในกาลนั้น เราจึง เรียกอริยสาวกนี้ว่า มารมีบาปก็ทำอะไรไม่ได้ 1 ในศีลธรรม 7 ประการนั้นได้แก่ อริยสาวกเป็น พหูสูต ฯลฯ ทางตลอดดีด้วยทิวฐิเปรียบเหมือนปัจฉินครของพระราชามีการสะสมอาวุธไว้มาก ทั้ง ที่เป็นอาวุธแหลมยาวและอาวุธมีคม เพื่อคุ้มกันภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้มีสุตะเหมือนอาวุธย่อมละอุกุล เจริญกุศล ละธรรมที่มีโทษเจริญธรรมที่ไม่มีโทษบริหาร ตนให้บริสุทธิ์ ในพระสูตรนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบศีลธรรมของพระองค์เป็นเหมือน อาวุธ แต่เป็นอาวุธในทางธรรมที่สามารถละอุกุล เจริญกุศลได้ด้วย ซึ่งเป็นไปตามนัยของปัญญาอาวุธที่ ได้อธิบายในหัวข้อว่าด้วยประเภทของอาวุธข้างต้นนั่นเอง ข้อความในลักษณะนี้สอดคล้องกับพระ คาถาที่ปรากฏในปัญญาสติกขวัตถุ ขุททกนิกาย ธรรมบท จิตวรรค ว่า “ภิกษุรู้ว่ ร่างกายนี้เปรียบ เหมือนหม้อดินควรป้องกันจิตนี้ เหมือนป้องกันพระนครแล้วใช้อาวุธคือปัญญารบกับมาร และควร รักษาชัยชนะไว้ แต่ไม่ควรยินดียึดติด” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 25 ข้อ 40 : 38) นอกจากนี้ จะทรงแสดงให้ทราบว่า ปัญญาเป็นอาวุธแล้ว ในขุททกนิกาย เถรคาถา ทวาทสกนิบาต พระพุทธเจ้า ยังทรงยกย่องว่าศีลก็ถือเป็นอาวุธชั้นเยี่ยม ดังพระพุทธพจน์ว่า “ศีลเป็นกำลังหาสิ่งเปรียบปานมิได้ เป็นอาวุธชั้นเยี่ยม เป็นอาภรณ์อันประเสริฐเป็นเกราะบังอย่างน่าอัศจรรย์” (พระไตรปิฎก ฉบับ ภาษาไทย, เล่ม 26 ข้อ 614 : 446)

ในขุททกนิกาย ชาตก เอกกนิบาต กัณนิชาตก เทวตาโพธิสัตว์ได้กล่าวถึงเรื่องที่น่าดำหนิไว้ 3 ประการ คือ คนที่มีลูกศรเป็นอาวุธ ยิ่งไปเติมกำลัง 1 ชนบทที่มีสตรีเป็นผู้นำ 1 และชายผู้ตกอยู่ใน อำนาจของหญิง 1 ในอรรถกถาได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้ามคครองราชย์สมบัติอยู่ใน พระนครราชคฤห์ แคว้นมคธ ในสมัยข้าวกล้ำของชนชาวมคธ พวกเนื้อทั้งหลายมีอันตรายมาก เนื้อ เหล่านั้นจึงเข้าไปยังเนินเขา เนื้อภูเขาที่อยู่ในป่าตัวหนึ่งทำความสนิทสนมกับลูกเนื้อตัวเมียชาวบ้านตัว หนึ่ง ในเวลาที่พวกเนื้อเหล่านั้นลงจากเชิงเขา กลับมายังชายแดนบ้านอีก ได้ลงมากับเนื้อเหล่านั้น เพราะมีจิตปฏิพัทธ์ในลูกเนื้อตัวเมียนั้น ลำดับนั้น ลูกเนื้อตัวเมียนั้นจึงกล่าวกะเนื้อภูเขานั้นว่า ท่าน เป็นเนื้อภูเขาที่เขลา ก็ธรรมดาชายแดนของบ้าน น่าระแวง มีภัยเฉพาะหน้า ท่านอย่าลงมากับพวกเรา เลย เนื้อภูเขานั้นไม่กลับเพราะมีจิตปฏิพัทธ์ต่อลูกเนื้อตัวเมียนั้น ได้มากับลูกเนื้อตัวเมียนั้น ชนชาว มคธรู้ว่า บัดนี้เป็นเวลาที่พวกเนื้อลงจากเนินเขา จึงยืนในซุ้มอันมิดชิดใกล้หนทาง ในหนทางที่เนื้อทั้ง สองจะเดินมา มีพรานคนหนึ่งยืนอยู่ในซุ้มอันมิดชิด ลูกเนื้อตัวเมียได้กลิ่นมนุษย์จึงคิดว่า จักมีพรานคน หนึ่งยืนอยู่ จึงทำเนื้อเขลาตัวนั้นให้อยู่ข้างหน้า ส่วนตนเองอยู่ข้างหลัง นายพรานได้ทำเนื้อตัวนั้นให้ล้ม ลงตรงนั้นนั่นเอง ด้วยการยิงด้วยลูกศรครั้งเดียวเท่านั้น ลูกเนื้อตัวเมียรู้ว่าเนื้อนั้นถูกยิงจึงโดดหนีไป โดยการไปด้วยกำลังเร็วปานลม นายพรานออกจากซุ้มฆ่าและเนื้อก่อไฟเพื่อบริโภค และแบ่งปันไป

ยังเรือนให้พวกเขาเด็กๆ ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นเทวดาอยู่ในป่าชฎแห่งนั้น พระโพธิสัตว์เห็น เหตุการณ์นั้น จึงคิดว่า เนื้อโง่ตัวนี้ตายเพราะอาศัยมารดา เพราะอาศัยบิดาก็หาไม่ โดยที่แท้ตาย เพราะอาศัยกาม จริงอยู่เพราะกามเป็นนิमितเหตุ สัตว์ทั้งหลายจึงถึงทุกข์นานัปการมีการตัดมือ เป็นต้น ในสุคติและการจองจำ 5 ประการ เป็นต้นในทุกคติ ชื่อว่าการทำทุกข์คือความตายให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ก็ถูกตีเตียนในโลกนี้ แม้ชนบทใดมีสตรีเป็นผู้นำจัดแจงปกครองก็ถูกตีเตียน เหล่าสัตว์ผู้ตกอยู่ในอำนาจ ของมาตุคามก็ถูกตีเตียนเหมือนกัน ในกุนดาลชาตก ขุททกนิกาย ได้มีการเปรียบเทียบสิ่งใดกับสตรี โดยกล่าวว่าสิ่งใดมีอาวุธประจำตัว 5 ประการ ได้แก่ ปาก 1 และเท้าทั้ง 4 อาวุธทั้ง 5 ของสิ่งใดนี้ย่อม ช่มชီးสัตว์ทั้งหลายกัดกินได้ฉันทใด หญิงทั้งหลายก็อาศัยอาวุธ 5 ประการ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และ สัมผัส สามารถจับบุรุษให้อยู่ในอำนาจได้ฉันทนั้น (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 28 ข้อ 292 : 141) จะเห็นได้ว่า อาวุธนั้นนอกจากจะหมายถึงสิ่งประหัตประหารที่จับต้องได้และหลักธรรมต่างๆ เช่น ปัญญา ศีล ที่เป็นอาวุธแล้ว ยังหมายถึงอายตนะที่สามารถดึงดูดและทำลายอำนาจของผู้อื่นได้ด้วย โดยเฉพาะรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสของสตรี ที่สามารถทำลายอำนาจของบุรุษได้ ดังปรากฏใน คาถาบทหนึ่งว่า “นารีทั้งหลายเป็นผู้ย่ำยีจิตของชาวโลกมีการฟ้อนรำขับร้อง เจรจา และการแยมั้ม เป็นอาวุธย่อมเบียดเบียนชายผู้มีสติไม่มั่นคงเหมือนหมูนางรักษสบนเกาะเบียดเบียนพวกพ่อก้า”

ในคัมภีร์สมันตปสาทิกา ได้มีการเปรียบเทียบพระธรรมของพระพุทธเจ้า คือ อริยมรรค เป็น เสมือนศัสตราที่ตัดรากเหง้าแห่งความเยื่อใยในรูป เป็นต้น อันสำเร็จมาจากตัมหาและอวิชชา บุคคลที่ จะสามารถตัดตัมหาและอวิชชานี้ได้จำเป็นต้องมีอาวุธหรือศัสตราในการตัดทำลาย อาวุธนั้นก็คือ อริยมรรคมีองค์ 8 อันมีสัมมาทิฐิ เป็นต้น อริยมรรคนั้นจะตัดทำลายตัมหาและอวิชชา ดังที่พระพุทธเจ้า ได้ทรงกระทำไว้แล้วให้ คือทรงตัดตัมหาและอวิชชานั้นให้เหมือนตาลยอดด้วน อันไม่สามารถทำให้ ตัมหาและอวิชชานั้นงอกเงยได้อีกต่อไป อาวุธที่ทรงใช้ในนัยนี้ก็คือธรรมอาวุธที่เรียกว่า อริยมรรค นั้นเอง (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 1 ข้อ 1 : 228)

ส่วนในสุมังคลวิลาสินี อรรถกถาที่อธิบายความในทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เรียกศัสตรานี้คือ อรหันตมรรค (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 1 ข้อ 1 : 281) ดังนั้น ศัสตราวุธทั้งหมดจึงเป็นสิ่งที่ พระภิกษุไม่สามารถแม้จะจับต้อง ครอบครอง แม้เขาถวายเพื่อประโยชน์จำหน่ายเป็นมูลค่าแห่ง สิ่งของก็ไม่ควรรับไว้ ชื่อว่าการค้าขายศัสตราย่อมไม่สมควร แม้คันธนูล้วนๆ ก็ดี สายธนูก็ดี ประตักก็ดี ขอช้างก็ดี โดยที่สุดแม้มีดและขวาน เป็นต้น ที่เขาทำโดยสังเขปเป็นอาวุธก็เป็นอนามาส ถ้ามีใครๆ เอา หอก หรือโตมรมาวางไว้ในวิหาร เมื่อจะชำระวิหาร พึงส่งข่าวไปบอกแก่พวกเจ้าของว่าจงนำไปเสีย ถ้า พวกเขาไม่นำไป อย่าให้ของนั้นขยับเขยื้อน พึงชำระวิหารเถิด ภิกษุพบเห็นดาบก็ดี หอกก็ดี โตมรก็ดี ตกอยู่ในสนามรบ พึงเอาหินหรือของอะไรๆ ต่อยดาบเสียแล้ว ถือเอาไปเพื่อใช้ทำเป็นมิดควรอยู่ ภิกษุ จะแยกแม่ของนอกนี้ออกแล้ว ถือเอาของบางอย่างเพื่อใช้เป็นมิดบางอย่าง เพื่อใช้เป็นไม้เท้า เป็นต้น ควรอยู่ ส่วนว่าเครื่องอาวุธที่เขาถวายว่า ขอท่านจงรับอาวุธนี้ไว้ ภิกษุจะรับแม้ทั้งหมดด้วยตั้งว่าเราจัก

ทำให้เสียหายแล้วกระทำให้เป็นกับปียกษัตริย์ควรอยู่ โดยรวมแล้ว พบว่า อารุช หรือ ศัสตราวุธ ที่ปรากฏในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาในหมวดพระวินัยนั้น เป็นการอธิบายความเพิ่มเติมในพระวินัยให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการใช้อาวุธของภิกษุสงฆ์ โดยไม่ให้ภิกษุสาวกมีความเกี่ยวข้องกับศัสตราวุธเลย เพราะอาจจะนำมาซึ่งการพาดพิงให้ถึงแต่ชีวิต คัมภีร์ชั้นอรรถกถายังได้อธิบายลักษณะของการวางอาวุธในปาราชิกสิกขาบทที่ 3 ที่จำแนกให้เห็นในระดับของอาบัติที่แตกต่างกันตามลักษณะของการวางอาวุธ หรือการอธิบายขยายความเกี่ยวกับวัตถุอนามาสที่เกี่ยวกับอาวุธ ทั้งความเป็นอาบัติและอนาบัติ เป็นต้น พร้อมทั้งยังให้คำจำกัดความเกี่ยวกับอาวุธและศัสตราในบริบทของการใช้งานที่แตกต่างกันและละเอียดในอีกระดับหนึ่ง

คัมภีร์สมังคลวิลาสินี ได้กล่าวถึงลักษณะของพระมหาบุรุษที่เป็นผู้มีโรคาพาธน้อย มีความลำบากน้อย สมบูรณ์ด้วยพระเตโชธาตุ อันทำอาหารให้ย่อยดี ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก อันควรแก่ประธานะเป็นปานกลาง พระโบราณาจารย์จึงกล่าวคาถาประพันธ์พระลักษณะนี้ว่าพระมหาบุรุษไม่เปียกเปียก ไม่ย่ำยีสัตว์ ด้วยฝ่ามือ ด้วยท่อนไม้ ด้วยก้อนดิน ด้วยศัสตรา ด้วยให้ตายเอง ด้วยบังคับให้ผู้อื่นฆ่า ด้วยจำจ้อง หรือด้วยให้หวาดกลัว เพราะกรรมนั้นนั่นแหละ พระมหาบุรุษไปจากมนุษยโลกจึงบันเทิงใจในสุคติและเพราะทำกรรมมีผลเป็นสุข จึงได้สุขมากและมีเส้นประสาทสำหรับรับนำรสอาหารอันดี เสด็จมาในโลกนี้แล้ว จึงทรงได้รสอาหารดีเลิศ เพราะฉะนั้น พวกพราหมณ์ผู้ฉลาดมีปัญญาเห็นแจ่มแจ้งจึงทำนายว่า พระราชากุมารนี้จักมีความสุขมาก ลักษณะนั้นย่อมส่องอรุณนั้น สำหรับพระราชากุมารผู้ยังดำรงอยู่ในคฤหัสถ์หรือบรรพชิต

ในคัมภีร์นี้ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของอุบาสก 4 ประการ คือ ศีลอุบาสก อาชีพอุบาสก วิบัติอุบาสก และสมบัติอุบาสก โดยทรงแสดงธรรมโปรดพระเจ้ามหายานามะ ซึ่งมีความอธิบายเกี่ยวกับการค้าศัสตราด้วย ความว่า เพราะ เหตุที่อุบาสกเป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ถึงพระธรรมพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ชื่อว่าอุบาสก เพราะเหตุที่อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต จากอทินนาทาน จากกาเมสุมิจฉาจาร จากมุสาวาท จากน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้มีศีล ภิกษุทั้งหลาย การค้าขาย 5 อย่างเหล่านี้ อุบาสกไม่ควรทำ 5 อย่างอะไรบ้าง? การค้าขายศัสตรา การค้าขายสัตว์ การค้าขายเนื้อสัตว์ การค้าขายน้ำเมา การค้าขายยาพิษ ภิกษุทั้งหลาย การค้าขาย 5 อย่างเหล่านี้แล อุบาสกไม่ควรทำ ศีลวิบัติและอาชีพวิบัติของอุบาสกนั้นแหละ เป็นวิบัติของอุบาสก ศีลสมบัติและอาชีพสมบัติของอุบาสกนั้นนั่นแหละ เป็นสมบัติของ อุบาสก (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 1 ข้อ 1 : 491)

นอกจากนั้นในสมังคลวิลาสินีได้กล่าวถึงเหตุที่ทำให้สัตว์มีอายุเสื่อม โดยมีเนื้อหาอธิบายในเรื่องของศีล 5 มีความที่อธิบายถึงศัสตราในเพราะความเป็นเหตุและเป็นผลที่ทำให้สัตว์อายุเสื่อมด้วยความว่าเมื่อพระมหากษัตริย์ไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ ความขัดสนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความขัดสนถึงความแพร่หลาย อทินนาทานก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่ออทินนาทานถึง

ความแพร่หลาย ศัสตราก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อศัสตราถึงความแพร่หลาย ปาณาติบาตก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อปาณาติบาตถึงความแพร่หลาย มุสาวาทก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อมุสาวาทถึงความแพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็เสื่อมถอย แม้วรรณะก็เสื่อมถอย เมื่อพวกเขาเสื่อมถอย จากอายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุแปดหมื่นปี ก็มีอายุถอยลงเหลือสี่หมื่นปี...บุตรของมนุษย์ที่มีอายุสี่หมื่นปี ก็มีอายุสองหมื่นปี...บุตรของมนุษย์ที่มีอายุสองหมื่นปี ก็มีอายุถอยลงเหลือหนึ่งหมื่นปี...บุตรของมนุษย์ที่มีอายุหนึ่งหมื่นปี ก็มีอายุถอยลงเหลือห้าพันปี...บุตรของมนุษย์ที่มีอายุห้าพันปี บางพวกมีอายุถอยลงสองพันห้าร้อยปี บางพวกมีอายุถอยลงสองพันปี...บุตรของมนุษย์ที่มีสองพันห้าร้อยปี ก็มีอายุถอยลงเหลือหนึ่งพันปี...บุตรของมนุษย์ที่มีอายุหนึ่งพันปี ก็มีอายุถอยลงเหลือ 500 ปี...บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ 500 ปี บางพวกมีอายุถอยลง 250 ปี บางพวกมีอายุถอยลง 200 ปี บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ 250 ปี ก็มีอายุถอยลงเหลือ 100 ปี (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 3 ข้อ 1 : 111)

อนึ่งได้มีคำอธิบายเกี่ยวกับอาวุธ 3 คือ สุตาอาวุธ ปริเวกกาอาวุธ และปัญญาอาวุธ ไว้ในสุมังคลวิลาสินี ความว่า อาวุธ คือ สุตะนั้น โดยใจความได้แก่ พระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎก เพราะภิกษุอาศัยอาวุธนั้น คือ อาศัยอาวุธ 5 ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ครั้นคร้าม ข้ามล่วงสังสารกันดารได้ เหมือนทหารกล้าไม่ครั้นคร้ามข้ามล่วงมหากันดารได้ ฉะนั้น เพราะเหตุฉะนั้นแหละ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายอริยสาวกผู้มีสุตะเป็นอาวุธ ย่อมละอกุศล ทำกุศลให้เจริญ ละสิ่งที่มีโทษ ทำสิ่งที่ไม่มิโทษให้เจริญ บริหารตนให้บริสุทธิ์อยู่ อริยสาวกผู้มีสุตะเป็นอาวุธ ย่อมละอกุศลได้ ย่อมยังกุศลให้เจริญได้ ย่อมละธรรมที่มีโทษ ย่อมยังธรรมที่ไม่มีโทษให้เจริญ ย่อมบริหารตนให้บริสุทธิ์

อาวุธคือวิเวก คือ กายวิเวก จิตตวิเวก อุปธิวิเวก วิเวก 3 ประการนั้นมีการกระทำต่างๆ กัน กายวิเวก สำหรับบุคคลผู้มีกายหลีกออกไป ยินดีในเนกขัมมะ จิตตวิเวกสำหรับบุคคลผู้มีจิตบริสุทธิ์ บรรลุถึงความผ่องแผ้วอย่างยอด และอุปธิวิเวกสำหรับบุคคล ผู้ไม่มีอุปธิถึงซึ่งวิสังขาร (คือพระนิพพาน) บุคคลผู้ยินดียิ่งในวิเวก 3 อย่างนี้ย่อมไม่กลัวแต่ที่ไหนๆ เพราะฉะนั้น วิเวกแม้นี้ก็เรียกว่าอาวุธ เพราะอรรถว่า เป็นที่พึ่งอาศัย

อาวุธ คือ ปัญญาอันเป็นโลกิยะและโลกุตตระ จัดเป็นอาวุธคือปัญญา เพราะว่าเป็นบุคคลผู้มีอาวุธ คือ ปัญญานั้น ย่อมไม่กลัวแต่ที่ไหนๆ ทั้งใครๆ ก็ไม่กลัวบุคคลนั้น เพราะฉะนั้น ปัญญา ก็เรียกว่าอาวุธ เพราะอรรถว่า เป็นที่พึ่งอาศัย (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 3 ข้อ 1 : 318) ในอรรถกถานี้ ประสงค์จะแสดงให้เห็นอาวุธในพระพุทธศาสนาทั้ง 3 ประการให้กระจ่างยิ่งขึ้น และเป็นข้อแน่ชัดว่าพระพุทธศาสนานั้นยกย่องให้การสดับรับฟังพระธรรมเทศนา การสงบวิเวก และการใช้ปัญญาเป็นอาวุธที่ยิ่งกว่าอาวุธอื่นใด เพราะทรงคุณค่าแก่ผู้ใช้และจะได้ชัยชนะที่ยิ่งใหญ่กว่าการประหัตประหารชื่อว่า ได้รับชัยชนะที่แท้จริง แม้ในสารัตถทีปนีก็ได้กล่าวยืนยันว่า วิเวก นี้เป็นอาวุธด้วยเช่นกัน ดังใน ความว่าอริยมรรคญาณนั้นมีธรรม คือ ศรัทธากับปัญญาเป็นแอก มีศรัทธาเป็นทวน มีhiriเป็นงอน มีใจ

เป็นเชือกชัก มีสติเป็นสารถิ ผู้ควบคุม รถนี้มีศีลเป็นเครื่องประดับ มีฉานเป็นเพลา มีความเพียรเป็นล้อ มีอุเบกขากับสมาธิเป็นทวน ความไม่ย่อภาคเป็นประทุน กุลบุตรใดมีความไม่พยายาพ ความไม่เบียดเบียน และวิเวกเป็นอาวุธ มีความอดทนเป็นเกราะหนัง กุลบุตรนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะ พรหม ยานอันยอดเยี่ยมนี้เกิดแล้วในตนของบุคคลเหล่าใด บุคคลเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์ย่อมออกไปจากโลกโดยความแน่ใจว่า มีชัยชนะโดยแท้

ในสารัตถปกาสินี อรรถกถาแห่งสังยุตตนิกาย สคาถวรรค ได้กล่าวถึงอาวุธที่ประเสริฐในโลก 4 ประการ ได้แก่

- (1) วชิราวุธของท้าวสักกะ
- (2) คทาวุธของท้าวเวสสุวัณ
- (3) นัยนาวุธของพญายม
- (4) ทุสสาวุธของอาฬวกยักษ์

ความเป็นเลิศของอาวุธทั้ง 4 อย่างนี้ มีอธิบายว่า ถ้าท้าวสักกะโกรธ พึงประหารวชิราวุธบนยอดภูเขาสินธุ พึงแทงทะลุลงไปภายใต้ได้ตลอด 168,000 โยชน์ ส่วนคทาวุธของท้าวเวสสุวัณนั้นถ้าปล่อยไปในเวลาโกรธ สามารถตีศีรษะของยักษ์หลายพันให้ตกลงแล้วกลับมาตั้งอยู่ยังแจ่มมีอีก ส่วนพญายมนั้นหากโกรธแล้วมองดูด้วยนัยนาวุธ พวกกุมภัณฑ์หลายพันจะล้มพินาศไปเหมือนหญ้าบนกระเบื้องร้อน สำหรับอาฬวกยักษ์โกรธ จะปล่อยตุสสาวุธไปในอากาศ ฝนจะไม่ตกตลอด 12 ปี ถ้าปล่อยไปในแผ่นดิน รุกขชาติ มีต้นไม้และหญ้าทั้งหมดจะเหี่ยวแห้ง ไม้งอกขึ้นอีกในระยะเวลา 12 ปี ถ้าปล่อยไปในสมุทร น้ำจะแห้งหมด เหมือนหยาดน้ำบนกระเบื้องร้อน ถ้าปล่อยไปที่ภูเขา แม้จะเป็นสินธุรูกก็ตาม ภูเขานั้นจะแตกกระจายออกเป็นชิ้นใหญ่ชิ้นน้อย

ในธรรมปทัฏฐกถา อรรถกถาแห่งขุททกนิกาย ธรรมบท ได้กล่าวถึงเรื่องที่ภิกษุปรารภวิปัสสนา จำนวน 500 รูป ได้เรียนกรรมฐานอยู่ในป่าใหญ่ เมื่อภิกษุไปถึงได้ทำที่พักใต้ต้นไม้ใหญ่ ทำให้เทวดาผู้สิงอยู่ในไพรสนทพากันย้ายลงจากต้นไม้เพื่อแสดงความเคารพต่อภิกษุด้วยคิดว่าคงจะพักอาศัยแค่คืนเดียว แต่เมื่อภิกษุเหล่านั้นจะอยู่ตลอดสามเดือน เทวดาเหล่านั้นจึงเดือนร้อนเพราะไม่มีที่อยู่ จึงออกอุบายขับไล่เหล่าภิกษุด้วยการหลอกให้กลัว แสดงร่างที่หิวขาดบ้าง ส่งเสียงน่าสะพรึงกลัวบ้าง ภิกษุเหล่านั้นเมื่อถูกเทวดาหลอกจึงเข้าใจเป็นผีหลอก ต่างมีอาการสะดุ้งกลัว จึงพากันไปขออาวุธจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงประทานอาวุธ ด้วยบทเมตตสูตร ความว่า “ผู้รู้สันตบท (บทอันสงบ) พึงกระทำสิกขา 3 หมวดใด ผู้ฉลาดในประโยชน์ควรกระทำสิกขา 3 หมวดนั้น ผู้ฉลาดในประโยชน์พึงเป็นผู้องอาจ เป็นผู้ตรง เป็นผู้ซื่อตรง เป็นผู้อ่อนโยน เป็นผู้ไม่ทะนงตัว” (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 1 ข้อ 2 : 430)

จากความในธรรมบทนี้ ทำให้เห็นว่า พระสูตรหรือพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าก็มีนัยที่เปรียบเป็นอาวุธด้วยเช่นกัน เช่นในกรณีนี้ ถือว่า เมตตสูตร เป็นอาวุธที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้

เพื่อนำไปปราบอมนุษย์เหล่านั้น ก็เมื่อภิกษุเหล่านั้นสาธยายเมตตสูตร เทวดาเหล่านั้นก็กลับใจต้อนรับ ภิกษุเหล่านั้นพร้อมทั้งให้การอุปถัมภ์รับใช้ด้วยดี พระพุทธเจ้าจึงกำชับด้วยพระคาถาว่า “[บัณฑิต] รู้จักกายนี้อันเปรียบด้วยหม้อ, กันจิตอันเปรียบด้วยนคร, พึงรบบารด้วยอาวุธคือปัญญา พึงรักษาความชนะที่ชนะแล้ว และพึงเป็นผู้ไม่ติดอยู่” กุลบุตรผู้บัณฑิตก็ฉันทันเหมือนกันกับวิปัสสนา จิตของตนทำให้มั่นคง คือให้เป็นเช่นกับนคร ห้ามกิเลสที่มรรคนั้นๆ พึงฆ่าด้วยอาวุธคือปัญญาอันสำเร็จแล้วด้วยวิปัสสนา และสำเร็จแล้วด้วย อริยมรรค ชื่อว่าพึงรบ คือพึงประหารกิเลสมรรคนั้น คุณันกรบยยืนอยู่ในนคร รบหมู่โจรด้วยอาวุธมีประการต่างๆ มีอาวุธมีคมข้างเดียวเป็นต้น ฉะนั้น

อนึ่ง ในชาตกัฎฐกถา ได้กล่าวถึงอาวุธอีกประเภทหนึ่งที่แตกต่างไปจากคัมภีร์อื่น ได้แก่ วาจา เป็นอาวุธ ในอรรถกถานี้มุ่งอธิบายถึงอำนาจความเป็นใหญ่ของพระราชา ความว่า ธรรมดาพระราชาทั้งหลาย มีวาจาเป็นอาวุธ กริ้วแล้ว ย่อมยังคนอื่นให้พินาศได้ แม้ด้วยอาการเพียงทรงชำเลื่องดู เพราะฉะนั้น พระราชาอย่ามีความโกรธเกินกว่าคนอื่นฯ ควรเพียบพร้อมด้วยขันติคุณ เมตตาคุณ และความเอื้อเอ็นดู แลดูพสกนิกรเหมือนโอรสที่รักของตน (อรรถกถา ฉบับภาษาไทย, เล่ม 3 ข้อ 7 : 552) ข้อนี้ดังจะเห็นได้จากภาษิตที่ว่า กษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ หากตรัสด้วยความกริ้วโกรธเป็นเหตุให้ต้องประหารบุคคลให้ตาย พระดำรัสนั้นจึงเป็นเสมือนอาวุธ ด้วยเหตุนี้พระราชาจึงต้องระงับความกริ้วโกรธไว้ให้ได้ด้วยเมตตาคุณ ขันติคุณ เพื่อทำนุบำรุงประชากรราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุข

แม้พระพุทธศาสนาจะปฏิเสธศัสตราวุธ แต่ในปัจจุบันพบว่า ศัสตราวุธบางประเภทได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ทั้งพิธีกรรมในระดับประเทศชาติ เช่น การถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น ตลอดทั้งพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น พิธีพุทธาภิเษกพระพุทธรูป ศัสตราวุธเหล่านั้นถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์และสื่อความหมายทั้งในด้านคติธรรมและค่านิยม ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาให้ละเอียดในบทถัดไป

สรุป

ศัสตราวุธที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาพบว่า พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติกฎเกี่ยวกับศัสตราวุธไว้ เช่น ภิกษุที่แสวงหาศัสตราวุธเพื่อประสงค์ที่จะพรากชีวิตผู้อื่นนั้นถือว่าปาราชิก ภิกษุผู้วางยาพิษหรือวางอาวุธไว้เพื่อหวังว่าจะมีผู้มาโดนกับดักนั้นก็ถือว่าปาราชิก นอกจากนั้นพระพุทธเจ้าจะไม่แสดงพระสัทธรรมกับผู้ที่ถืออาวุธไว้กับตัวและพระพุทธองค์ไม่สนับสนุนการเลี้ยงชีพด้วยการค้าขายศัสตราวุธ นอกจากนี้แล้วพระพุทธองค์ได้ยังถึงอาวุธอันเป็นปัญญาไว้ว่า อริยมรรคเปรียบเสมือนศัสตราวุธที่สามารถตัดรากเหง้าคืออวิชชาได้ ศัสตราวุธของพระอริยเจ้าทั้งหลาย คือ ปัญญา แสดงว่าให้เห็นว่าสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นต้องบาดเจ็บคือศัสตราวุธที่เป็นอันตราย ในขณะที่ปัญญาของมนุษย์ที่สามารถทำลายกิเลสตัณหาและอกุศลธรรมคือศัสตราวุธอันประเสริฐของในพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ศัตรารู้อได้นำมาผนวกกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นเครื่องประกอบพิธีสำคัญ เช่น พิธีสมโภชพระพุทธรูปของชาวล้านนา พระสงฆ์จึงควรมีความรู้และสามารถอธิบายถึงความเชื่อมโยงนี้ได้ เพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของจารีตที่ได้สืบทอดกันมา เมื่อเกิดความตระหนักถึงความสำคัญแล้วก็จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาต่อยอด และรักษาไว้ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการเขียนบทความวิชาการครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาศัตรารู้อที่ปรากฏในพระพุทธานามหายาน โดยศึกษาศัตรารู้อที่ปรากฏในเรื่องราวของพระพุทธานามหายาน

บรรณานุกรม

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.